

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΑ 2 ΙΟΥΝΙΟΥ 2025

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Ενδεικτικές Απαντήσεις

A1.α.

1. α
2. β
3. β

A1.β. Η αντωνυμία «παρ' ἧν» αναφέρεται στη λέξη «ὀδόν» του κειμένου, δηλαδή σε εκείνο τον δρόμο που υπήρχε πάνω στην επιφάνεια της γης, κατά μήκος του οποίου υπήρχε ένα τειχάκι χτισμένο. Το τειχάκι αυτό έμοιαζε με τα παραπετάσματα που τοποθετούν μπροστά τους οι «θαυματοποιοί», πάνω από τα οποία προβάλλουν τα τεχνάσματά τους. Η αντωνυμία «ὕπὲρ ὧν», λοιπόν, αφορά «τά παραφράγματα».

B1. Ο αλληγορικός μύθος του σπηλαίου εκτείνεται από το 514α έως το 517c της πλατωνικής Πολιτείας και πλαισιώνει την αναλυτική παρουσίαση των φιλοσόφων – βασιλέων οι οποίοι κρίνονται ως οι πλέον ενδεδειγμένοι άρχοντες για τη διακυβέρνηση της πόλης – κράτους. Το ζητούμενο της φιλοσοφικής συζήτησης είναι ναδειχθεί ότι μόνο ο σωστά πεπαιδευμένος, ο φιλόσοφος, είναι σε θέση να κυβερνήσει την πόλη με σύνεση αποβλέποντας στην ευδαιμονία όλων. Ποιος όμως μπορεί να γίνει φιλόσοφος – βασιλιάς; Αυτός που διαθέτει «τη βέλτιστη φύση» και δέχεται την άριστη παιδεία, απαντά ο Σωκράτης. Ακριβώς, η αλληγορία του σπηλαίου αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η Παιδεία στην ανθρώπινη φύση και ειδικότερα στη διαμόρφωση του φιλοσόφου – άρχοντα και κατ' επέκταση στην ποιότητα της πολιτικής κοινωνίας. Ειδικότερα μπορούμε να σχηματοποιήσουμε την «αλληγορία του σπηλαίου» σε πέντε φάσεις ως εξής:

A. 514a – 515c: Η εικόνα των αλυσοδεμένων στο βάθος της σπηλιάς. Οι σκιές. >

Δοξασία: το δεδομένο της αίσθησης και η απατηλότητά του.

B. 515c–e: Απελευθέρωση του αλυσοδεμένου από τα δεσμά, ανοδική πορεία και θέαση της εντός σπηλιάς πραγματικότητας στη λάμψη της τεχνητής φωτιάς. Η Άνοδος του αλυσοδεμένου. > Πίστις: Το υποκείμενο εμπιστεύεται την αίσθηση.

Γ. 515e – 515b: Έξοδος από τη σπηλιά και θέαση της εκτός σπηλιάς πραγματικότητας στο φως του Ήλιου. > Διάνοια: Δυνατότητα λογικών διεργασιών με τη βοήθεια της εποπτείας.

Δ. 516b – d: Θέαση του ίδιου του Φωτός / Ήλιου. > Νόησις: Η διαλεκτική επιτρέπει την κατανόηση του κόσμου στηριζόμενη στον καθαρό λόγο.

Ε. 516d – 517c: Ο άνθρωπος του φωτός και της σκιάς. Η Κάθοδος του «φωτισμένου» στη σπηλιά. > Γνώση και Πράξη: Η αναγκαιότητα της σύζευξής τους για την πολιτική κοινωνία.

Στην ενότητα αυτή ο Σωκράτης μάς καλεί να φανταστούμε μαζί με τον Γλαύκωνα την εικόνα που ακολουθεί: Στο κάτω μέρος μιας υπόγειας σπηλιάς, δεσμώτες από την παιδική τους ακόμη ηλικία δεν βλέπουν παρά μόνο σκιές που προβάλλονται στο βάθος πάνω στο τοίχωμα της σπηλιάς, καθώς είναι ακινητοποιημένοι και έχουν στραμμένη την πλάτη τους προς την είσοδο της σπηλιάς, που βρίσκεται επάνω, στην επιφάνεια της γης. Εκεί στο βάθος, πίσω και ψηλότερα από τους ακίνητους δεσμώτες καίει φωτιά. Ανάμεσα στους δεσμώτες και τη φωτιά, σε δρόμο στον οποίο έχει χτιστεί ένα τοιχάκι, άνθρωποι κινούνται μεταφέροντας κάθε είδους πράγματα, άλλοι μιλώντας και άλλοι όχι. Τις σκιές αυτών βλέπουν οι δεσμώτες και σε αυτές αποδίδουν και τις φωνές που ακούν. Αυτή η εικόνα, λοιπόν, ο κόσμος του σπηλαίου είναι η απόδοση της πολιτικής κοινωνίας στην οποία οι άνθρωποι ζουν στην άγνοια, στις προκαταλήψεις, στις ψευδαισθήσεις, στην αδικία και στην αναξιοκρατία. Αντίθετα, ο κόσμος έξω από το σπήλαιο, φωτεινός και αληθινός, είναι η νοητή πραγματικότητα, ο νοητός κόσμος.

Ο «μύθος του σπηλαίου» ανήκει στις αλληγορίες, δηλαδή στους μύθους που παρουσιάζουν με μεταφορικό παραστατικό τρόπο τις αφηρημένες έννοιες που έχουν ήδη αναλυθεί ή η ανάλυσή τους θα ακολουθήσει. Η αλληγορία δηλαδή είναι ένας εκφραστικός τρόπος, με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέγει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς, για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση, που χρησιμοποιεί σύμβολα. Η αλληγορία του σπηλαίου αποδίδει παραστατικά :

- την επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση,
- την υποχρέωση που έχει ο ορθώς πεπαιδευμένος, δηλαδή ο φιλόσοφος, να φωτίσει τους συνανθρώπους του,
- την αντίθεση ανάμεσα στον κόσμο που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και στον κόσμο της νόησης, τον κόσμο των Ιδεών.

Το θέμα της αλληγορίας του σπηλαίου είναι η παιδεία ως στροφή της ψυχής προς το φως, δηλαδή προς την ιδέα του αγαθού, και συγκεκριμένα: α) η επίδραση της οποίας ασκεί η παιδεία στη φύση του ανθρώπου και β) η υποχρέωση που έχουν οι ορθά πεπαιδευμένοι (οι φιλόσοφοι) να φωτίζουν με την παιδεία και τους άλλους ανθρώπους. Βέβαια αυτά τα θέματα εξετάζονται στο πλαίσιο της ορθής πολιτείας, η οποία προϋποθέτει ορθή παιδεία. Και όλα κινούνται στο σχήμα του δυϊσμού: στο πεδίο του κόσμου, ο οποίος είναι από τον Πλάτωνα χωρισμένος στα δύο, δηλαδή σε εκείνον που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις και σε εκείνον που συλλαμβάνουμε με τη νόηση.

Το ρήμα «ἀπεικάζω» σημαίνει «απομιμούμαι, απεικονίζω, παρουσιάζω μέσα από μια παραβολή/σύγκριση». Η χρήση του συγκεκριμένου ρήματος στην αρχή της αφήγησης, που είναι γνωστή ως ο «(πλατωνικός) μύθος του σπηλαίου», σηματοδοτεί την έναρξη ενός λόγου αλληγορικού. Μια αλληγορία συνεπάγεται πως όσα λέγονται έχουν και ένα άλλο επίπεδο σημασιών, πως οι λέξεις, οι έννοιες και οι περιγραφές

έχουν πέρα από την κυριολεκτική τους και μια συμβολική σημασία. Με τις λέξεις «παιδεία καὶ ἀπαιδευσία» ορίζεται μια πρώτη θεματική για τον μύθο του σπηλαίου: ο Πλάτων θα μιλήσει αλληγορικά περί παιδείας (και έλλειψη παιδείας). Στην Πολιτεία γενικότερα η αναφορά στην παιδεία γίνεται πάντα σε σύνδεση με την ηθική διαπαιδαγώγηση των πολιτών.

Με το ρήμα «ἀπεικασον» ο Σωκράτης μάς εισάγει στην παρομοίωση ή μεταφορά του σπηλαίου: παρομοιάζει τον κόσμο με σπηλιά και τους ανθρώπους με δεσμώτες. Όταν, όμως, η παρομοίωση ή η μεταφορά δεν περιορίζεται σε μια έννοια ή φράση, αλλά εκτείνεται σε μεγαλύτερο τμήμα του κειμένου ή σε μια ενότητα ή και σε ολόκληρο το έργο, όπως συμβαίνει στη δική μας περίπτωση, τότε ονομάζεται αλληγορία. Η αλληγορία, επομένως, είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς, για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Ο Πλάτωνας τη χρησιμοποιεί για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και για να κερδίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Επίσης, ο εκφραστικός αυτός τρόπος τού είναι χρήσιμος, όταν θέλει να θεμελιώσει απόψεις που δεν μπορούν να στηριχτούν με τη διαλεκτική ή για να ενισχύσει τη διαλεκτική. Η αξία της είναι διδακτική και όχι αποδεικτική. Επίσης, η αλληγορία είναι ένας αναλογικός συλλογισμός τον οποίο ο φιλόσοφος χρησιμοποιεί για να δείξει πώς βλέπει τον κόσμο και όχι για να αιτιολογήσει την κατάσταση του κόσμου.

Παρουσιάζοντας ο Σωκράτης το θέμα του μύθου συνδέει οργανικά τη δίκαιη πόλη με την παιδεία. Η αφετηρία του προβληματισμού για τη σχέση αυτή βρίσκεται στη φράση «ἐὰν μὴ ... ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν συμπέσῃ, δυνάμῃς τε πολιτικῆ καὶ φιλοσοφίας...» (Πολιτεία, 473d). Σύμφωνα με αυτή τη φράση η μεταβολή προς το αγαθό στην πόλη είναι επιτεύξιμη, μόνο αν οι φιλόσοφοι γίνουν άρχοντες ή οι άρχοντες φιλόσοφοι. Στον μύθο παρακολουθούμε την πορεία διαμόρφωσης του φιλοσόφου – άρχοντα και διευκρινίζεται η ουσία του «φωτός» που προϋποτίθεται για να χρησθεί κάποιος φιλόσοφος - άρχοντας.

Στην παραστατική εικόνα των αλυσοδομένων μέσα στην υπόγεια σπηλιά, παρουσιάζεται ο άνθρωπος της δόξας, της πλάνης, του περιορισμένου οπτικού πεδίου, της εξαναγκασμένης όρασης. Ο άνθρωπος, που εκλαμβάνει ως κάτι πραγματικό τη θέα της σκιάς των πραγμάτων, αγνοεί την αλήθεια και είναι ανίκανος για ουσιαστική βοήθεια προς το σύνολο. Η εικόνα των αλυσοδομένων αισθητοποιεί τον άνθρωπο της εικασίας, της δόξας, τον δέσμο της πλάνης. Αυτός ο άνθρωπος μόνο κακό μπορεί να προκαλέσει, αφού αδυνατεί να υπηρετήσει τόσο το ιδιωτικό όσο και το δημόσιο καλό. Συγκεκριμένα, στην ενότητα αυτή εντοπίζονται οι εξής βασικοί συμβολισμοί:

- Η σπηλιά: είναι η αισθητή πραγματικότητα, η πολιτική κοινωνία, στην οποία δεν κυβερνούν οι πεπαιδευμένοι, οι φιλόσοφοι.
- Οι δεσμώτες: είναι οι άνθρωποι που ζουν μέσα στο σκοτάδι της αμάθειας και θεωρούν ότι οι σκιές είναι τα πραγματικά όντα.

Όπως αναφέρθηκε, λοιπόν, και παραπάνω, η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος, με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς,

για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Ο Πλάτωνας τη χρησιμοποιεί για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και για να κερδίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Επίσης, ο εκφραστικός αυτός τρόπος τού είναι χρήσιμος, όταν θέλει να θεμελιώσει απόψεις που δεν μπορούν να στηριχτούν με τη διαλεκτική ή για να ενισχύσει τη διαλεκτική.

B2. Στο απόσπασμα από το «1984» του Γζ. Οργουελ παρουσιάζεται η παραποιημένη πραγματικότητα που αναγκάζονται να ζουν οι πολίτες μιας υποτιθέμενης κοινωνίας, στην οποία κυβερνά απολυταρχικά ο «Μεγάλος αδελφός». Στην πλατωνική «Πολιτεία» περιγράφεται μέσω μιας αλληγορίας μια «κοινωνία» δεσμοτών, οι οποίοι αγνοούν την ύπαρξη του εξωτερικού κόσμου και αρκούνται στη θέαση σκιών.

Στην πρώτη παράγραφο του παράλληλου κειμένου αναφέρεται ότι το «Κόμμα» ανάγκαζε τους πολίτες να αποδεχθούν ιδέες που μέχρι τότε θεωρούνταν δεδομένες. Έτσι, θα έπρεπε να πιστέψουν πλέον ότι «δύο και δύο ίσον πέντε», γιατί αυτό ήταν κάτι που απαιτούσε η «λογική του ισχυρού». Η εξωτερική πραγματικότητα ήταν πλέον για τους πολίτες κάτι άγνωστο. Στη δεύτερη παράγραφο ο κεντρικός ήρωας, ο Γουίνστον, αντιδρά στην προπαγάνδα του Κόμματος και φαίνεται να έχει γνώση και συνείδηση του πραγματικού κόσμου. Αντιλαμβάνόταν ότι οι εκπρόσωποι του Κόμματος θα κατάφεραν πάντα να «νικούν σε μία συζήτηση» γιατί εκείνοι είχαν τη δύναμη να καταργούν ακόμα και τη λογική.

Στο κείμενο αναφοράς από την πλατωνική «αλληγορία του Σπηλαίου», οι δεσμώτες βρίσκονται σε μία υπόγεια σπηλιά από παιδιά, μένουν ακίνητοι να κοιτάζουν μόνο μπροστά τους και να παρατηρούν σκιές αντικειμένων στον απέναντι τοίχο, πιστεύοντας ότι αυτή είναι η πραγματική αλήθεια («έν καταγείω οικήσει σπηλαιώδει... έκ παιδων ὄντας»). Ο Σωκράτης διευκρινίζει στον Γλαύκωνα ότι οι δεσμώτες αυτοί είναι «Ὅμοίους ἡμῖν», δηλαδή προσιδιάζουν με τους σύγχρονούς τους συμπολίτες, οι οποίοι λόγω της απαιδευσίας τους μένουν προσκολλημένοι στις σκιές, πιστεύοντας ότι αυτή είναι η μοναδική αλήθεια και δεν υπάρχει κάτι πέρα άλλο.

Συμπερασματικά, στα δύο αποσπάσματα παρατηρούμε δύο κοινωνίες στις οποίες οι άνθρωποι αναγκάζονται να ζουν σε σκληρές και ανελεύθερες συνθήκες, οι μεν λόγω του απολυταρχικού καθεστώτος και οι δε εξαιτίας των δεσμών τους. Ένα βασικό σημείο, όμως, στο οποίο διαφέρουν είναι ότι πολίτες του «1984», όπως ο Γουίνστον, γνωρίζουν τι τους συμβαίνει, έχουν δηλαδή συνείδηση της ανελευθερίας τους, ενώ οι δεσμώτες ζουν σε απόλυτη άγνοια και δεν αντιλαμβάνονται ότι πέρα από το σκοτεινό σπήλαιο, το αδύναμο φως της σπηλιάς και τις σκιές στον απέναντι τοίχο, υπάρχει κι ένας εξωτερικός φωτεινός κόσμος (αυτός των Ιδεών).

B3.

1. οισοφάγο
2. φόρος
3. φορέματα
4. φέρσιμό

5. φερέφωνό

B4.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

Γ1. Και συχνά γυρνούσε και κοιτούσε τον εαυτό της και είχε στον νου της αν και κάποιος άλλος τη χαζεύει, ενώ πολλές φορές έριχνε τη ματιά της στη σκιά της. Μόλις άρχισαν να φτάνουν πιο κοντά στον Ηρακλή, εκείνη η οποία αναφέρθηκε στην αρχή συνέχιζε να βαδίζει με τον ίδιο ρυθμό, ενώ η άλλη επειδή ήθελε να φτάσει πρώτη, έτρεξε προς τον Ηρακλή και του είπε. Σε βλέπω, Ηρακλή, να απορείς ποιον δρόμο να πάρεις στη ζωή. Εάν με κάνεις φίλη, θα σε οδηγήσω στον δρόμο της απόλυτης ηδονής και ραστώνης και δεν θα υπάρξει απόλαυση την οποία δεν θα γευτείς και θα ζεις μια ζωή χωρίς να δοκιμάσεις δυσκολίες.

Σημ. η απόδοση του αρχαίου κειμένου έγινε με γνώμονα τις δυνατότητες και τις γνώσεις των υποψηφίων.

Γ2. Η Αρετή και η Κακία ήταν δύο γυναίκες μεγάλες/ επιβλητικές («δύο γυναίκας προσιέναι μεγάλας»). Η μια από τις δύο με ευπρεπή όψη κι ευγενή φύση χαρακτηριστικό ελευθερίας («εὐπρεπῆ, ἐλευθέριον φύσει»), με το σώμα στολισμένο με καθαρότητα («κεκοσμημένην τὸ δὲ σῶμα καθαρότητι»), ενώ στα μάτια της καθρεφτιζόταν η ντροπή («αἰδοῖ») και η σωφροσύνη. Η γυναίκα αυτή φορούσε λευκό ένδυμα («ἐσθῆτι λευκῆ»). Η δεύτερη γυναίκα ήταν καλοθρεμμένη, παχύσαρκη και μαλθακή («τεθραμμένην μὲν εἰς παχυσαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα»). Ήταν βαμμένη τόσο ώστε να φαίνεται πιο λευκή και πιο κόκκινη από όσο ήταν από τη φύση της («ὥστε λευκοτέραν καὶ ἐρυθροτέραν»), τα μάτια της κοιτούσαν ψηλά/υπεροπτικά («τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα») και το ένδυμά της (διάφανο) άφηνε να λάμπει η νεανική ομορφιά της («...διαλάμπου»).

Γ3.α. γυναικός, φύσεως, σώματος, καθαρότητος

Γ3.β. φάνηθι, μειζόνων, ὀψομένη, ἐπεσκόπει, ἀγάγωμεν, οὐδεμιᾶ

Γ4α. ιδεῖν: απαρέμφατο της αναφοράς στο επίθετο εὐπρεπῆ

τῆς φύσεως: γενική συγκριτική (ετερόπλωτος προσδιορισμός) στο ὀρθοτέραν (β' ὀρος σύγκρισης)

τῷ Ἡράκλει: αντικείμενο στο απαρέμφατο προσδραμεῖν

ἀποροῦντα: κατηγορηματική μετοχή λόγω εξάρτησης από το ρήμα ὀρῶ, αναφέρεται στο σε (το οποίο έχει υποκείμενο)

φίλην: κατηγορούμενο στο αντικείμενο ἐμέ

τῶν χαλεπῶν: γενική αντικειμενική (ονοματικός ετερόπρωτος προσδιορισμός) στο ἄπειρος

Γ4.β.

Η δευτερεύουσα ονοματική πρόταση που εντοπίζεται στο απόσπασμα είναι η εξής:

Εἴ τις ἄλλος αὐτήν θεᾶται

Πρόκειται για δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, ολικής ἄγνοιας/μονομελή, η οποία εκφέρεται με οριστική (θεᾶται) που δηλώνει το πραγματικό και λειτουργεί ως αντικείμενο στο απαρέμφατο ἐπισκοπεῖν.

Επιμέλεια: Μυτιληναῖος Γιάννης, Θεοδοροπούλου Μεταξία, Φιλιππάτου Κατερίνα